

УДК 343.9

В. С. Батиргарєєва, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, м. Харків

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТУ НА РОЗВИТОК КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

У статті розглядається вплив світових глобалізаційних процесів на розвиток методологічної та предметної складових кримінологічної науки України. Розвиток предметної складової експонується в межах так званої «формули» злочинної глобалізації, якою визначаються основні вектори трансформаційних змін злочинності, що відбуваються у масштабах світового рівня.

Ключові слова: глобалізація, злочинність, кримінологічна наука.

У теперішній час визначальною дослідницької матрицею для виміру проблем, що зачіпають інтереси людства в цілому і кожної окремої людини, та пошуку шляхів їх розв'язання стає глобалістика. Якщо виходити з того, що в епоху глобалізації суспільного життя наука є світовим інформаційним процесом накопичення знань, то слід визнати існування низки наукових дисциплін, які рефлексують на прояви тих процесів, що можна розцінити як прояви глобалізації (світова економіка, політологія, технологія, культурологія, соціологія, демографія та ін.). Серед них особливе місце посідає і кримінологія, особливо з огляду на те, що її об'єкт – злочинність так само має інтернаціональний характер¹, а питання – чи є девіантність сателітом злочинності або вона виступає противагою процесам глобалізації – поки що практично залишається відкритим.

У ракурсі наукових проблем кримінологічної науки особливе значення у структурі негативних наслідків глобальних змін світу мають криміногенні й кримінологічно значущі наслідки глобаліза-

¹ Гишинский Я. Современные тенденции мировой криминологии / Я. Гишинский // Криминолог. журн. – 2012. – № 3. – С. 5.

ції, що потребують розробки кримінальної політики відповідного рівня та вживання заходів ефективної протидії як новим, так і традиційним видам та формам суспільно небезпечної поведінки. На думку В. В. Лунєєва, можна говорити про істотний і специфічний внесок глобалізації принаймні у вісім кримінологічно значущих аспектів: 1) високий рівень і своєрідну структуру злочинності у світі та окремих країнах; 2) сукупність причин та умов злочинності та її різновидів; 3) особливості особи злочинця; 4) виникнення нових форм та видів суспільно небезпечної діяльності; 5) розширення специфічної сфери злочинного у кримінальному законодавстві; 6) транснаціоналізацію злочинності (особливо організованої і терористичної); 7) вимушене розширення міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю; 8) зміст та організацію запобігання злочинності¹.

Як бачимо, практично всі складові кримінологічної науки у процесі подальшої глобалізації зазнають й зазнаватимуть помітних змін і впливів. Водночас не можна не зауважити, що процеси глобалізації світу впливають не лише на предметну складову кримінологічної науки, а й на її методологічну (процедурну) частину отримання нею нового знання. Ще деякий час тому розробка філософсько-гносеологічних і логіко-методологічних проблем у вітчизняних суспільних науках поєднувалася з критичним ставленням до напрямів наукового пізнання вченими Заходу, перш за все до неопозитивізму, а потім і до так званих постпозитивістських концепцій. Звичайно, такий підхід мав цілком визначену соціальну мотивацію і був пов'язаний із загальними недоліками атмосфери періоду застою². Але некритичне дотримання принципу монізму у визначенні методології кримінологічних досліджень призводило до недостатнього емпіричного обґрунтування концептуальних підходів і теорій. Підгонка кримінологічних досліджень під задалегідь сприйнятні ідеологічні догми сприяло помилковим висновкам і по-

¹ Лунєєв В. В. Эпоха глобализации и преступность / В. В. Лунєєв. – М. : Норма, 2007. – С. 22.

² Швырев В. С. Анализ научного познания: основные направления, формы, проблемы / В. С. Швырев. – М. : Наука, 1988. – С. 103–104.

рочним рекомендаціям¹. Цей недолік особливо рельєфно дався взнаки, коли у 80–90-х роках ХХ ст. налагодилися контакти із зарубіжними кримінологами, більшість з яких твердо стоять на позитивістських, соціологічних позиціях, а їх теорії й висновки завжди підкріплюються індуктивним шляхом, посиленнями на репрезентативні спостереження². Недостатня же увага до висновків зарубіжних авторів та нехтування емпіричними дослідженнями на користь зайвого теоретизування тих чи інших питань сприяло тому, що логіка міркувань і дослідницький інструментарій, за допомогою якого обґрунтовувалися висновки у вітчизняній науці, довгий час характеризувалися однолінійністю та вузькістю.

І сьогодні ми все ще є прихильниками відомої традиційності у підходах до визначення й оцінки певної проблеми та заходів її розв'язання. Так, за проблемою глобалізації світу й, зокрема, злочинності, часто не помічають процесів зворотного напрямку, які можна визначити, як антиглобалізаційний напрям руху історії суспільства; не бачать, що поряд із негативними, так би мовити, прямими наслідками процесу глобалізації виникають й певні деструкції, що є свідченням зворотних процесів – прагнення певної частини населення планети до локалізації окремих регіонів або частин світу (наприклад, сепаратизм, тероризм, націоналізм, екстремізм тощо).

Із висловленого випливає, що у методологічному сенсі явища глобалізації кримінальної дійсності мають ставати предметом розгляду поряд із проявами антиглобалізації злочинності. До того ж під час аналізу трансформацій складових предмета кримінології в умовах глобальних процесів слід брати до уваги, що політичний курс глобалізації викликає тенденцію до уніфікації законодавства, чим певною мірою звужуються можливості врахування національного досвіду у розв'язанні важливих питань підвищення ефективності правоохоронної діяльності. Тому, здається, є не зовсім правильним підхід до проголошення принципу стратегічної і тактичної

¹ Зелинский А. Ф. Криминология : курс лекций / А. Ф. Зелинский. – Харьков : Прапор, 1996. – С. 10.

² Рущенко І. П. Соціологія злочинності : монографія / І. П. Рущенко. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. – С. 16.

одноманітності й уніфікації міжнародних зусиль у сфері боротьби зі злочинністю.

В епоху глобалізації світу мають змінюватися й організаційні форми підтримки та подальшого розвитку наукових досліджень. Поряд із традиційними формами бюджетного фінансування фундаментальних і прикладних досліджень та розробок все більшого значення набуватиме конкурсне фінансування через різні міжнародні й національні наукові та благодійні фонди, приватні джерела інвестиційних надходжень та ін.

Важливе значення в дослідженні злочинності на європейському просторі має створене у 2000 р. Європейське товариство кримінологів. Метою останнього є підтримка наукового обміну і співробітництво кримінологів Європейського континенту, поширення кримінологічних знань на міжнаціональному рівні. Разом із тим на конференціях, які проводяться цією організацією, постійно підкреслюється роль нових ідей щодо стратегічних напрямів і конкретних заходів протидії злочинності в умовах високої мобільності населення, що є незмінним супутником глобалізаційних процесів у світі.

На сьогоднішній день проведено дванадцять щорічних конференцій Європейського товариства кримінологів. Серед основних питань для наукової співпраці колишній президент товариства Е. Савона назвав порівняльний аналіз стану злочинності в європейських країнах, розвиток методів оцінки політики стосовно запобігання злочинності, нові технології у справі запобігання злочинам, співвідношення між безпекою і дотриманням прав людини¹.

Розвиток предметної частини кримінологічної науки в Україні зумовлюється своєрідною «формулою» злочинної глобалізації, якою визначаються основні вектори трансформаційних змін злочинності, що відбуваються у масштабах світового рівня. Цією «формулою» охоплюється, по-перше, виникнення нових видів злочинності, пов'язаних насамперед із глобалізацією комунікативних, економічних процесів та технологічним розвитком світу в цілому,

---

¹ Шостко О. Ю. Діяльність європейських кримінологічних установ / О. Ю. Шостко // Проблеми законності : республік. міжвід. наук. зб. / за ред. В. Я. Тація. – Х., 2006. – Вип. 81. – С. 148.

прогресивними досягненнями у багатьох сферах науки і техніки. До таких видів злочинних проявів слід віднести кіберзлочинність, незаконну трансплантацію органів людини, крадіжку й контрабанду автотранспорту, незаконний обіг зброї новітнього покоління, ядерних матеріалів та радіоактивних речовин, економічні злочини, зумовлені, зокрема, паливно-енергетичною кризою у світі та нестабільністю фінансових і сировинних ринків, екологічні злочини тощо. До цього умовного вектора, на наш погляд, слід віднести й випадки «зникнення» так званих «старих» злочинів. Так, наприклад, на значному за геополітичною системою координат пострадянському просторі внаслідок відходу від моделі соціалістичної системи господарювання і запровадження ідеології ринкової економіки була декриміналізована низка діянь, які у минулому визнавалися злочинами (спекуляція, приватнопідприємницька діяльність, комерційне посередництво та ін.). Замість цього відбулася криміналізація низки діянь, притаманних ринковій економіці. Водночас відома лібералізація суспільно-політичного життя із проголошенням культу абсолюту особистості, що визнана непохитним стандартом західного соціуму, сприяли відмові від кримінального переслідування таких у минулому кримінально караних діянь, як зайняття бродяжництвом, жебрацтвом, ведення іншого паразитичного способу життя. Отже, у такий спосіб глобалізаційні процеси вплинули на облік злочинності принаймні на одній шостій земної поверхні світу.

По-друге, злочинна глобалізація виявляється й у відродженні, або «реконструкції» деяких видів злочинів, які в минулому хоча і мали певне поширення, проте знаходилися здебільшого у зародковому стані, а в теперішній час вони набули поширення на новому рівні або в нових масштабах (торгівля людьми, піратство, незаконна міграція, внутрішній та міжнародний тероризм, злочини, пов'язані з незаконним обігом певних предметів, у тому числі з викраданням творів мистецтва та культурної спадщини, крадіжка інтелектуальної власності тощо). Разом із тим у контексті цього вектору «формули» глобалізації злочинності незайвим буде навести влучне висловлювання Я. Гілінського про те, що «світова криминологія ... переосмислює деякі "старі" за змістом злочини, надаючи

їм новий зміст»¹. До таких злочинів вченим віднесені «злочини ненависті» (*hate crimes*) і «стокерство» (від англ. *stalking* – переслідування, вистежування).

Щодо так званих злочинів ненависті, то вони існували завжди. Це злочини, що вчиняються з мотивів національної, расової, релігійної ворожнечі або розбрату, коли переслідується невизначене коло осіб, що належать до ненависної групи. З другої половини ХХ ст. вони набули характеру гострої соціальної проблеми, оскільки глобалізація прискорила міграцію, змішання рас, етносів і культур, релігій та звичаїв, що призвело до взаємного непорозуміння, роздратування з приводу «іх» звичок, звичаїв, стилю життя тощо².

У контексті розглянутих векторів трансформаційних змін злочинності, що виділені нами у формулі злочинної глобалізації, слід визнати справедливим зауваження Н. В. Круглової, що припинення конкуренції двох суспільно-політичних систем (капіталізму і соціалізму) не лише не призвело до формування світу, заснованого на єдиних принципах, та створення універсальної загальної культури, що забезпечило б набуття толерантності як світової соціокультурної норми, а навпаки, виявило тенденцію до інтенсифікації (за термінологією С. Хантінгтона) «культурних війн»³. У таких процесах криються, зокрема, витoki проблеми тероризму, що є наочним проявом «злочинів ненависті», які виявляються реальною загрозою існуванню як окремих суспільств, так і людства в цілому.

Щодо правопорушень, які у західній кримінологічній літературі отримали назву стокерства (або сталкерства), відмітимо, що їх особливість полягає в тому, що жертвами таких правопорушень можуть ставати колись близькі злочинцям особи – колишні подружжя або співмешканці, діти, батьки, а також колишні друзі,

¹ Гишинский Я. Современные тенденции мировой криминологии / Я. Гишинский // Криминолог. журн. Байкал. гос. ун-та экономики и права. – 2012. – № 3. – С. 14–15.

² Там само. – С. 15.

³ Круглова Н. В. Толерантность как социокультурная норма (западноевропейский опыт) : автореф. дис. ... д-ра филос. наук : 24.00.01 / Н. В. Круглова ; С.-Петербург. гос. ун-т. – СПб., 2011. – С. 31.

товариші по службі та ін. Стокерство, виходячи з англійського походження цього слова, означає пошуки, переслідування, вистежування та подальше стеження й залякування жертви з метою установлення повного контролю над нею, нерідко пов'язаного із застосуванням фізичного насильства, аж до вбивства жертви. Отже, слово «стокерство» найбільш влучно відбиває сутність подібної практики. Типова поведінка стокерів полягає у небажаній нав'язливій увазі до певної особи з боку іншої особи або навіть групи людей. Причому конкретні форми стокерства можуть мати широкий діапазон свого прояву – від порушення елементарних правил міжособистісного спілкування (постійні телефонні дзвінки й образи по телефону або електронній пошті, надсилання небажаних подарунків тощо) до протиправних дій (серйозні погрози й залякування фізичним насильством, спричинення шкоди життю й здоров'ю жертви).

Дедалі проблематика стокерства у світі стає все більш актуальною. За даними американських учених, у Сполучених Штатах Америки одна з чотирьох жінок (25%) та один із тринадцяти чоловіків (7,9%) повідомили, що протягом свого життя ставали жертвами переслідування, а 6,5% і 2% жінок і чоловіків відповідно – протягом лише 2010 р.¹ Таким чином, стокерство виявляється своєрідною «нормою» буденного життя, що не визнає державних кордонів і посилено тиражується у масову свідомість за пропагандистських можливостей засобів мас-медіа. Напевно, цей феномен має стати предметом пильної уваги у вітчизняних кримінологів.

Логічним продовженням дослідження стокерства виявляється й проблема жертв злочинів (особливо таких її ракурс, як неодмінна тенденція до латентизації віктимності значної кількості осіб) та їхнього захисту. Тому даремно в останнє десятиліття значна частина наукових доповідей і повідомлень на європейських конференціях та форумах світового рівня присвячується підвищенню рівня захисту жертв злочинів, у тому числі захисту дітей від різних проявів насильства.

¹ The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey / Michele C. Black, Kathleen C. Basile, Matthew J. Breiding et al. : 2010 Summary Report. – Atlanta, GA : National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention, 2011. – P. 29.

По-третє, до сфери інтересів кримінології у контексті глобалізаційних процесів входить так само набуття новими або традиційними видами злочинності небезпечних форм транснаціональної злочинної організації і кооперації (організовані форми різних видів злочинності – наркотичної злочинності, незаконного обігу зброї, торгівлі людьми, незаконних операцій із культурними цінностями тощо). Як справедливо наголошується А. І. Долговою у цьому зв'язку, організована злочинність ніколи не залишається у межах кордонів лише однієї держави, із часом вона неминуче приймає міжнародний або транснаціональний характер, що має своїм законодавчим наслідком глобалізацію кримінального суспільства¹.

Окремо слід наголосити на проблемі корупції, що підриває безпеку будь-яких суспільств, суперечить запровадженню демократичних цінностей та ідеалів у сучасному світі, стає нездоланною перешкодою на шляху укріплення законності й правопорядку. І хоча корупція, на перший погляд, є проблемою окремого суспільства внаслідок відомих причин, проте такий соціум, уражений корупцією, фактично випадає зі контексту світового розвитку, втягується у процеси криміналізації, що нерідко відбиваються й на транснаціональному рівні. Такі суспільства у першу чергу й стають мішенню злочинних впливів, що піддають ще більшій корозії моральні засади власного буття цього суспільства. Це ще одна вагома причина, щоб проблематику корупції розглядати у нерозривному зв'язку із глобалізацією кримінального світу.

Отже, все перелічене має стати предметом розгляду сучасної кримінологічної науки, практична цінність якої у цьому плані полягає в тому, щоб професійно відслідковувати та фіксувати всі криміногенні тенденції з метою своєчасної корекції напрямів кримінально-правової політики, вдосконалення законодавства та заходів боротьби з новими видами і формами злочинності, у тому числі й транснаціонального характеру, зумовленими глобалізаційними змінами світу.

Реакцією світової спільноти у відповідь на глобалізацію злочинності має стати глобалізація соціального контролю над цією

---

¹ Долгова А. И. Преступность, ее организованность и криминальное общество / А. И. Долгова. – М. : Рос. криминолог. о-во, 2003. – С. 428.

злочинністю. Цей контроль виявляється, зокрема, у створенні Інтерполу та Європолу; у розробці й прийнятті численних міжнародно-правових актів, спрямованих на протидію організованої злочинності, наркобізнесу, легалізації (відмиванню) грошей, тероризму; у міжнародно-правовій регламентації умов утримання засуджених осіб в пенітенціарних установах (у тому числі так звані Мінімальні стандартні правила поведження з ув'язненими); у поширенні ідеї та практики «*community policing*» – партнерських стосунків між поліцією та громадами за місцем проживання; у практиці «відновлювальної» юстиції (*restorative justice*) та ювенальної юстиції, загальносвітової тенденції відмови від смертної кари та ін.¹

На наш погляд, виходячи із «формули» злочинної глобалізації, сьогодні в Україні намітилися такі тенденції у стратегії запобігання й протидії останній, які є своєрідною відповіддю на виклики зазначених вище трьох складових цієї «формули». По-перше, це криміналізація нових, раніше невідомих національному правовому полю суспільно небезпечних діянь за результатами їх всебічного вивчення й аналізу та розробка відповідних заходів протидії таким видам злочинності (наприклад, насильницькому донорству, трансплантації органів людини, кіберзлочинності та ін.). При цьому, як неодноразово буде підкреслено, йдеться як про внутрішньодержавний, так і про міжнародний рівень відповідних стратегій. Так, Комітетом міністрів Ради Європи у листопаді 2001 р. прийнята Конвенція про кіберзлочинність. У відповідності до положень цієї Конвенції та з урахуванням міжнародного досвіду в Україні прийнято закони «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне втручання в роботу мереж електрозв'язку» від 5 червня 2003 р. та «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України» від 23 грудня 2004 р., якими до розділу XVI КК України (Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку) внесено зміни до редакції вже чинних статей та доповнення у вигляді нових статей, зокрема, що передбачають кримінальну відповідальність за

¹ Глобализация и девиантность / науч. ред. Я. Гишинский. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2006. – С. 10.

створення з метою збуту, збут технічних пристроїв та комп'ютерних програм, що призначені для незаконного втручання в роботу комп'ютерів, їх мереж або здатних блокувати їх роботу¹.

По-друге, адекватним стратегічним курсом в умовах поширення злочинів, які вже були відомими у минулому, але на новому етапі розвитку суспільства набули значних масштабів і нової якості, слід визнати модернізацію чинного законодавства та практики боротьби згідно із потребами часу. У цьому контексті не виключена й криміналізація суспільно небезпечних діянь, які раніше не передбачалися національним кримінальним законодавством, але які вже відомі історії і на певному проміжку часу набули значної актуальності й для нашої держави. До таких злочинів, наприклад, належить торгівля людьми, що визнана злочином міжнародного характеру, однією із сучасних форм рабства, що є кричущим порушенням основних прав і свобод людини, зневажанням її людської гідності. Свого часу Україна стала однією з небагатьох країн Європи, що передбачили у своєму кримінальному законодавстві відповідальність за торгівлю людьми. Примітно, що свого часу на міжнародному рівні досвід українського уряду та вітчизняних недержавних організацій у вирішенні питань запобігання та протидії торгівлі людьми визнаний як позитивний приклад для інших країн. З моменту криміналізації у 1998 р. діяння, пов'язаного із торгівлею людьми, в Україні прийнято чотири державні програми, повністю присвячені проблемі подолання торгівлі людьми, та Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р. Ці документи вирізняє комплексність, масштабність, узгодженість дій багатьох виконавців – міністерств і відомств, правоохоронних органів, громадських організацій тощо. Все це свідчить про дуже серйозний підхід в Україні до проблеми протидії поширенню торгівлі людьми. Разом із тим наведене викликає необхідність осмислення й розробки ще однієї важливої проблеми кримінологічної науки – створення теорії програмування й планування заходів боротьби зі злочинністю в Україні.

¹ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України» [Електронний ресурс] (реєстр. № 3039 від 30 січ. 2013 р.). – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=14099. – Заголовок з екрана.

По-третє, «відповіддю» стосовно набуття новими або традиційними видами правопорушень небезпечних форм транснаціональної злочинної організації і кооперації має стати посилення кримінальної відповідальності, удосконалення й кооперація заходів протидії щодо них. Так, наприклад, посилення взаємозалежності економіки окремих країн у ХХ ст. змусило об'єднувати зусилля у протидії такому небезпечному явищу, яким виступає корупція. Така акумуляція зусиль насамперед відбувається в рамках міжнародних організацій, які сферу запобігання та протидії корупції визначають як один із пріоритетів їхньої діяльності¹.

Відмітимо, що стосовно корупції так само можна виділити два рівні можливої реакції соціуму на неї – зовнішній і внутрішній. На зовнішньому рівні одним із перших міжнародних документів, яким засуджувалися всі види корупції, включаючи хабарництво, стала ухвалена 15 грудня 1975 р. резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3514 (XXX), що закликала уряди країн вжити на національному рівні всіх необхідних заходів щодо запобігання та протидії корупції, які вони вважатимуть доцільними, включаючи законодавчі. На Восьмому конгресі ООН (Гавана, 1990 р.) ухвалено «Практичні заходи боротьби з корупцією», в яких визначено найбільш важливі завдання для подолання корупції (аналіз урядами адекватності національного кримінального законодавства, включаючи процесуальні норми, здатного реагувати на всі види корупції; розробка адміністративних та регулятивних механізмів запобігання корупції; встановлення процедури виявлення, розслідування та засудження корумпованих посадових осіб; розробка правових положень для конфіскації коштів та майна, набутих у результаті корупції; вжиття відповідних заходів стосовно підприємств, причетних до корупції, та ін.). Ці завдання уточнювалися й деталізувалися у низці наступних документів, прийнятих у межах діяльності ООН (резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Боротьба з корупцією» від 12 грудня 1996 р., Декларація ООН «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях» (1996 р.), Міжнарод-

¹ Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс] : лист М-ва юстиції України від 22 черв. 2011 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0042323-11>. – Заголовок з екрана.

ний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996 р.), Керуючі принципи для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1989 р.) та ін.).

У теперішній час Україна досить активно бере участь у процесах протидії корупції, підписавши низку важливих міжнародних антикорупційних угод, серед яких Конвенція ООН проти корупції 2003 р., Цивільна конвенція РЄ про боротьбу з корупцією 1999 р., Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 р., Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 2003 р.

На національному рівні в Україні у 2011 р. був прийнятий Закон «Про засади запобігання і протидії корупції». У відповідності до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 р. посилено кримінальну відповідальність за вчинення низки корупційних злочинів, раніше передбачених КК України (зокрема, як обов'язкове додаткове покарання кримінальним законом передбачено призначення штрафу за ст. 364 (Зловживання владою або службовим становищем) і ст. 365 (Перевищення влади або службових повноважень), і введено низку нових складів злочинів (ст. 364¹ (Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 365¹ (Перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 365² (Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги), ст. 368² (Незаконне збагачення), ст. 368³ (Комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 368⁴ (Підкуп особи, яка надає публічні послуги), ст. 369² (Зловживання впливом)).

За подібною дворівневою схемою поєднуються зусилля світової спільноти й щодо протидії організованій злочинності, пов'язаної, зокрема, з незаконним обігом наркотиків, зброї, торгівлею людьми, проституцією, ігорним бізнесом тощо. Після ратифікації Україною у 2004 р. Конвенції ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю від 15 листопада 2000 р. та двох протоколів

до неї (Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї) в Україні прийнято Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю від 21 жовтня 2011 р. та План заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю від 25 січня 2012 р. Раніше у 2003 р. в Україні прийнято Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією». Разом із тим Кримінальним кодексом України передбачено, зокрема, кримінальну відповідальність за створення злочинної організації (ст. 255) і за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256).

Таким чином, слід погодитися з думкою, що відповіддю на негативні виклики сучасності може стати тільки активізація міждержавного співробітництва у сфері безпеки (у тому числі, під егідою ООН або на іншій основі) та поступове ревізування, осучаснення норм міжнародного права з перспективою створення принципово нових (можливо, також мережних) міжнародних структур безпеки¹. Такий підхід у XXI ст. має стати визначальною стратегією боротьби з найбільш небезпечними формами злочинної організації й кооперації, що здебільшого виявилися породженням глобалізаційних процесів, якими й надалі супроводжуватиметься розвиток людського суспільства.

Водночас об'єднання зусиль у цьому напрямку потребує глибокого осмислення й фундаментальної розробки теоретичного обґрунтування такої боротьби. Ось тут провідну роль і відіграє кримінологічна наука, завданнями якої у контексті відшукання дійових важелів впливу на явище злочинності мають стати: всебічний аналіз причин й умов, що зумовлюють існування як транснаціональної, так і внутрішньодержавної злочинності, що виявляється породженням загальних процесів глобалізації, а також моніторинг за явищем глобалізації як таким із прогнозуванням її подальшого

---

¹ Герасіна Л. М. Деструктивні мегатенденції сучасності: глобальний конфлікт, глобалізація злочинності, міжнародний тероризм / Л. М. Герасіна, М. П. Требін // Укр. соціум. – 2008. – № 4 (27). – С. 147.

розвитку та відповідного впливу на злочинні тенденції; розробка й пропаганда найбільш ефективних стратегій боротьби із транснаціональними злочинними проявами, константою якої має стати постійне удосконалення співпраці й координації зусиль правоохоронних органів різних країн з одночасним урахуванням усталених національних особливостей та традицій щодо визначення форм і методів боротьби із цією злочинністю в тій чи іншій країні, що добре себе зарекомендували; обмін досвідом українських кримінологів і зарубіжних колег у форматі міжнародних кримінологічних форумів та Європейського товариства кримінологів; підготовка рекомендацій щодо удосконалення міжнародно-правової бази боротьби зі злочинністю та гармонізації національного кримінального законодавства; тощо.

В статье рассматривается влияние мировых глобализационных процессов на развитие методологической и предметной составляющих криминологической науки Украины. Развитие предметной составляющей экспонируется в пределах так называемой «формулы» преступной глобализации, которой определяются основные векторы трансформационных изменений преступности, происходящие в масштабах мирового уровня.

The article is devoted to the impact of globalization on the development of methodological and substantive components of the criminological science of Ukraine. Development of substantive component is exhibited within the so-called «formula» of criminal globalization, which determines the main vectors of transformational changes crime taking place at the level of the world level.

*Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору дослідження проблем запобігання злочинності НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 13 від 16 жовтня 2013 р.).
Рецензент – кандидат юридичних наук, доцент
О. О. Пащенко.*